

ANVÄNDNING AV PERSONLIG SKYDDSUTRUSTNING

(Ändringar införda t.o.m. 17 november 2009)

ANVÄNDNING AV PERSONLIG SKYDDSUTRUSTNING

**Arbetsmiljöverkets föreskrifter om användning av
personlig skyddsutrustning samt allmänna råd om
tillämpningen av föreskrifterna**

Arbetsmiljöverkets föreskrifter om användning av personlig skyddsutrustning

Utkom från trycket
den 21 maj 2001

Beslutade den 19 april 2001
(*Ändringar införda t.o.m. 17 november 2009.*)

Arbetsmiljöverket meddelar med stöd av 18 § arbetsmiljöförordningen (SFS 1977:1166) följande föreskrifter.¹⁾

Tillämpningsområde och definitioner

1 § Med personlig skyddsutrustning avses i dessa föreskrifter varje utrustning som är avsedd att bäras eller hållas av en person till skydd mot en eller flera risker som skulle kunna hota dennes säkerhet eller hälsa under arbetet samt varje tillbehör, som är avsett att uppfylla detta mål.

Följande utrustningar är undantagna från föreskrifterna:

- a) Vanliga arbetskläder och uniformer, som inte är särskilt utformade för att skydda arbetstagarens säkerhet och hälsa.
- b) Utrustning som används för självförsvar eller i avskräckande syfte.
- c) Bärbar utrustning för att upptäcka och varna för risker och olägenheter.

2 § Med arbetsgivare jämställs i dessa föreskrifter:

1. Den som anlitar inhyrd arbetskraft för att utföra arbete i sin verksamhet.
2. Den som ensam eller gemensamt med familjemedlem men utan någon anställd yrkesmässigt driver någon av följande verksamheter.
 - a) Byggnads- eller anläggningsarbete.
 - b) Annat arbete, dock endast såvitt gäller skydd mot risker från tekniska anordningar eller farliga ämnen.
3. De som i övrigt för gemensam räkning yrkesmässigt driver verksamhet utan anställd.

Allmänna bestämmelser

3 § Om personlig skyddsutrustning omfattades av svenska föreskrifter, som överför EG- direktiv till svensk rätt, när utrustningen släpptes ut på marknaden eller togs i bruk inom EES, gäller följande. Utrustningen får användas endast

¹⁾ Jfr Rådets direktiv 89/656/EEG av den 30 november 1989 om minimikrav för säkerhet och hälsa vid arbetstagares användning av personlig skyddsutrustning på arbetsplatsen (EGT nr L 393, 30.11.1989, s 18 *Celex 31989L0656 (AFS 2009:8)*)

om den fortfarande uppfyller de krav på dess beskaffenhet och på information om användningen som finns i de föreskrifter som gällde för utrustningen när den släpptes ut på marknaden eller togs i bruk.

Detsamma gäller personlig skyddsutrustning som omfattades av motsvarande föreskrifter i något annat land inom EES. Vad beträffar märkning och bruksanvisning gäller vid användning dock alltid de krav på språk som följer av de svenska föreskrifterna.

4 § Arbetsgivaren skall, utan kostnad för arbetstagaren, tillhandahålla den personliga skyddsutrustning som behövs för arbetet.

Gemensamma skyddsåtgärder. Riskbedömning och val av utrustning

5 § Gemensamma skyddsåtgärder skall prioriteras framför individinriktade. Personlig skyddsutrustning skall användas när risken inte kan undvikas eller begränsas tillräckligt mycket genom allmänna tekniska skyddsåtgärder eller arbetsorganisatoriska åtgärder.

Arbetsgivaren skall, innan personlig skyddsutrustning väljs, analysera och bedöma riskerna vid arbetet och vilka egenskaper utrustningen skall ha för att skydda mot dessa. Därvid skall hänsyn tas även till risker som utrustningen i sig kan orsaka. Bedömningen skall revideras när någon förändring inträffat som har betydelse för bedömningen.

Användning

6 § Personlig skyddsutrustning får användas endast om den

- a) är ändamålsenlig i förhållande till de risker den är avsedd för utan att den i sig leder till ökad risk,
- b) är anpassad till förhållandena på arbetsplatsen,
- c) är anpassad till aktuella arbetsställningar och arbetsrörelser,
- d) är anpassad till arbetstagarens hälsotillstånd samt
- e) passar bäraren efter nödvändig justering.

7 § Personlig skyddsutrustning skall vara avsedd för personligt bruk om det inte finns särskilda skäl för undantag. Om utrustningen används av mer än en person, skall åtgärder vidtas för att säkerställa att sådan användning inte skapar säkerhets-, hälso- eller hygienproblem för de olika användarna.

Personlig skyddsutrustning får endast användas för det ändamål för vilket den är avsedd.

8 § Om det finns mer än en risk som gör det nödvändigt att samtidigt bära mer än en typ av personlig skyddsutrustning, skall utrustningarna kunna kombineras och fortfarande vara effektiva mot riskerna i fråga.

9 § Vid användning av personlig skyddsutrustning skall hänsyn tas till

- a) arbetets varaktighet,
- b) den fysiska och psykiska belastningen,
- c) riskens omfattning och frekvens,
- d) de särskilda förhållanden som råder på arbetsplatsen samt
- e) prestanda hos den aktuella personliga skyddsutrustningen.

Information

10 § Arbetsgivaren skall på förhand informera arbetstagaren om de risker som den aktuella personliga skyddsutrustningen skall skydda mot. Arbetsgivaren skall även ordna med instruktion och övning och, om det behövs, demonstrera hur utrustningen skall användas så att avsedd skyddseffekt uppnås.

Lämplig skriftlig information för varje aktuell personlig skyddsutrustning skall tillhandahållas och finnas tillgänglig inom företaget eller verksamheten.

11 § Arbetstagare skall följa givna instruktioner vid användning av den personliga skyddsutrustningen.

Underhåll och förvaring

12 § Arbetsgivaren skall se till att den personliga skyddsutrustningen underhålls, kontrolleras, repareras och förvaras så att dess skyddseffekt och hygieniska standard bibehålls. Utrustning som skadats eller av annan anledning kan antas ha otillräcklig skyddseffekt får inte användas.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Dessa föreskrifter träder i kraft den 1 juli 2001.

Samtidigt upphävs Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse med allmänna föreskrifter om användning av personlig skyddsutrustning (AFS 1993:40).

KENTH PETTERSSON

Björn Andersson

Göran Lindh

Arbetsmiljöverkets allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna om användning av personlig skyddsutrustning

Arbetsmiljöverket meddelar följande allmänna råd om tillämpningen av Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2001:3) om användning av personlig skyddsutrustning.

Allmänna råd har en annan juridisk status än föreskrifter. De är inte tvingande, utan deras funktion är att förtydliga innebörden i föreskrifterna (t.ex. upplysa om lämpliga sätt att uppfylla kraven, visa exempel på praktiska lösningar och förfaringssätt) och att ge rekommendationer, bakgrundsinformation och hänvisningar.

Bakgrund

Sverige skall som medlem av Europeiska unionen (EU) överföra EG-direktiv till svenska föreskrifter. Reglerna inom EU för arbetstagarnas säkerhet och hälsa anges i ett ramdirektiv som ger de grundläggande reglerna för säkerhet och hälsa på arbetsplatsen. Ett antal särdirektiv ger också minimikrav som inte får underskridas i EU:s medlemsländer. Det tredje särdirektivet (89/656/EEG) innehåller krav för arbetstagares användning av personlig skyddsutrustning i arbetslivet. Föreskrifterna om användning av personlig skyddsutrustning är baserade på det direktivet.

Allmänt

Arbetsgivaren har huvudansvaret för en säker och i övrigt tillfredsställande arbetsmiljö.

Arbetsmiljöverket har givit ut föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete. I dessa finns bestämmelser om skyldighet för arbetsgivaren att undersöka, genomföra och följa upp verksamheten på ett sådant sätt att ohälsa och olycksfall i arbetet förebyggs och en tillfredsställande arbetsmiljö uppnås. Närmare bestämmelser finns om bland annat regelbunden undersökning av arbetsförhållandena och om bedömning av risker för att någon kan komma att drabbas av ohälsa eller olycksfall i arbetet. Föreskrifterna innehåller också bestämmelser om genomförande av åtgärder omedelbart eller så snart det är praktiskt möjligt.

Enligt 2 kap. 7 § arbetsmiljölagen (AML) skall personlig skyddsutrustning användas endast om betryggande skydd mot ohälsa och olycksfall inte kan nås på annat sätt.

De skador man vill skydda mot kan hänga samman med mekaniska risker, kemiska risker, smittrisker, buller, hetta, kyla m.m.

Enligt 2 kap. 7 § AML skall arbetsgivaren tillhandahålla arbetstagarna den personliga skyddsutrustningen. Arbetstagaren är i sin tur skyldig att följa gällande föreskrifter samt använda den personliga skyddsutrustning som behövs. Detta framgår av 3 kap. 4 § AML.

Enligt 3 kap. 8 § AML skall en skyddsutrustning vid leverans åtföljas av uppgifter om utrustningen som är av betydelse för att förebygga ohälsa och olycksfall. Det kan t.ex. vara en beskrivning som anger hur den personliga skyddsutrustningen skall användas och skötas.

Kommentarer till enskilda paragrafer

Till 1 §

Exempel på personlig skyddsutrustning är hörselskydd, skyddshjälm, ögonskydd, andningsskydd, dykeriapparater, skyddsskor, fallskydd, skyddshandskar, skyddskläder mot exempelvis stick- och skärskador och andra mekaniska skador, kemikalier, mikroorganismer, hetta, kyla och speciella klimatfaktorer samt skyddskläder såsom förkläden, vattentäta kläder och reflexelar. Exempel på utrustning som är undantagen från föreskrifterna är personburna utrustningar för att mäta gashalt eller oxygenbrist (syrebrist).

Till 2 §

Paragrafen innebär att när det står "arbetsgivaren skall" i föreskrifterna så skall skyldigheten gälla även de kategorier som räknas upp i punkterna 1–3.

För ensamföretagare utan anställd och familjeföretag utan anställd är grundprincipen att arbetsmiljölagen och föreskrifter som beslutats med stöd av arbetsmiljölagen endast gäller risker som härrör från tekniska anordningar eller farliga ämnen samt beträffande gemensamt arbetsställe. När det gäller arbete som omfattas av Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om byggnads- och anläggningsarbete gäller dock ett utvidgat ansvar för ensam- och familjeföretagare. Det är därför som punkt 2 i paragrafen delats upp i a) "Byggnads- och anläggningsarbete" och b) "Annat arbete,...". En grundläggande bestämmelse om detta finns i 2 § Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om byggnads- och anläggningsarbete (AFS 1999:3). Se även kommentaren till den paragrafen.

Punkt 3 avser dem som, utan att vara medlemmar av samma familj, för gemensam räkning yrkesmässigt driver verksamhet utan anställd.

Till 3 §

EG-direktivet (89/686/EEG) om utförande av personlig skyddsutrustning införlivades i svensk rätt genom Arbetskyddsstyrelsens kungörelse AFS 1993:11 med föreskrifter om utförande av personlig skyddsutrustning. Efter ändringar av direktivet har dessa föreskrifter ersatts av styrelsens kungörelse AFS 1996:7 med föreskrifter om utförande av personlig skyddsutrustning.

Till 4 §

Kravet att den personliga skyddsutrustningen skall tillhandahållas utan kostnad för arbetstagaren gäller när utrustningen används i arbetet. Det finns inget som hindrar att överenskommelse träffas om att arbetstagaren bidrar till kostnaden för viss personlig skyddsutrustning mot att denna får användas även på fritiden eller blir arbetstagarens personliga egendom.

Till 5 §

Som framgår av 2 kap. 1 § arbetsmiljölagen ligger det i arbetsgivarens skyldigheter att samråda med arbetstagaren i frågor som rör utformningen av arbetstagarens arbetssituation. I 6 kap. 4 och 9 §§ arbetsmiljölagen finns regler om skyddsombuds och skyddskommittés medverkan vid anskaffning av anordningar t.ex. personlig skyddsutrustning. Vid val av personlig skyddsutrustning är det särskilt viktigt med samråd innan beslut har fattats. Har arbetstagaren varit med att välja utrustningen ökar också dennes motivation att använda utrustningen.

I många av Arbetsmiljöverkets föreskrifter finns särskilda regler om användning av personlig skyddsutrustning. Information om detta finns på Arbetsmiljöverkets webbplats www.av.se i form av en lista kallad "Lista över vilka föreskrifter och allmänna råd som innehåller särskilda regler eller information om användning av personlig skyddsutrustning AFS 2001:3" (AFS 2009:8)

Ytterligare information om val av personlig skyddsutrustning finns i handboken Din personliga skyddsutrustning (beställningsnummer H349) utgiven av Arbetsmiljöverket.

I vilken mån erforderligt skydd mot en aktuell risk kan uppnås med hjälp av personlig skyddsutrustning beror på risknivån. Denna behöver bedömas för att rätt skyddsutrustning skall kunna väljas. Olika hörselskydd har t.ex. olika dämpningseffekt och dämpningen är begränsad. Skyddsglasögon, skyddsskor och skyddshjälm ger endast ett begränsat mekaniskt skydd som framgår av provningsbestämmelserna för varje typ av skyddsutrustning.

För att riskerna skall kunna identifieras behöver bland annat följande beaktas:

- arbetsrutiner,
- arbetsutrustning,
- arbetsplatsens utformning,
- arbetets varaktighet,
- vilken fysisk och psykisk belastning som uppstår av arbetet,
- termiskt klimat,
- riskens omfattning och frekvens,
- de särskilda förhållanden som råder på arbetsplatsen,
- individuella faktorer hos användaren.

Många gånger är det bra att använda en checklista för att försäkra sig om att alla risker är identifierade. Ibland kan hjälp behövas från t.ex. företagshälsovård.

Om något i arbetsprocessen ändras kan det vara nödvändigt att välja annan personlig skyddsutrustning. Det är också viktigt att hålla sig informerad om nya produkter på marknaden, som kan ha bättre egenskaper än den tillgängliga.

Till 6 §

Det är viktigt att personlig skyddsutrustning är beskaffad och används så att den inte ger upphov till nya riskmoment. Det är också viktigt att välja utrustning som är bekväm och lätt att ta på och av.

Det är viktigt att varselklädsel anpassas efter ljusförhållandena. På arbetsplatser upplysta av t.ex. natriumlampor är det särskilt viktigt med rätt val av färger på varselklädseln.

Ögonskydd som ger begränsat synfält eller skyddsskor med för verksamheten olämplig sula är exempel på utrustning som kan innebära ytterligare risker i arbetet.

Vissa material i utrustningen kan vid hudkontakt utlösa eller ge upphov till allergi eller annan överkänslighet hos känsliga personer. Som exempel kan nämnas handskar, tillverkade av gummi eller kromgarvat läder, samt glasögonbågar, knappar och spännen som innehåller nickel.

Skyddsfunktionen är den viktigaste egenskapen hos den personliga skyddsutrustningen, men inom ramen för bibehållen säkerhet är det viktigt att så hög komfort som möjligt eftersträvas för att skyddsutrustningen skall hindra så litet som möjligt. Filterskydd med fläkt är exempel på utrustning där andningsmotståndet i ett andningsskydd har minimerats.

Personlig skyddsutrustning förutsätter ofta en individuell utprovning. Att t.ex. ett andningsskydd är typkontrollerat innebär inte att det med säkerhet passar alla ansikten. Det kan ibland vara nödvändigt att prova olika fabrikat och/eller

storlekar av en skyddsutrustning för att avsedd skyddseffekt och rimlig bekvämlighet skall uppnås.

Vid tillhandahållande av personlig skyddsutrustning är det viktigt att ta hänsyn till människors individuella förutsättningar och begränsningar, t.ex. kvinnors och mäns olika förutsättningar beroende på olikheter i kroppsmått och kroppsstyrka. Det är också viktigt att vid behov anpassa utrustningen och dess användning till anställda med funktionshinder.

Till 7 §

Exempel på personlig skyddsutrustning som mycket väl kan brukas av olika personer är t.ex. reflexselar.

Till 8 §

Personlig skyddsutrustning kan vara utförd för att fylla flera funktioner, så kallade kombinationsskydd. Det är väsentligt att var och en av utrustningarna har tillfredsställande skyddseffekt t.ex. vid kombinationen skyddshjälm–hörselskydd–andningskydd.

Om arbetstagaren måste bära glasögon kan glasögonskalmarna ibland ha sådan storlek och form att de hindrar hörselkåpor eller helmask att sluta tätt mot huden. Detta kan, särskilt om hög skyddseffekt behövs, medföra att skydden inte är tillräckligt effektiva.

Till 9 §

Vid vissa typer av andningskydd kan skyddets vikt, andningsmotstånd och även psykisk belastning göra att det behövs särskilda åtgärder. Sådana åtgärder kan vara att minska den fysiska arbetsbelastningen med tekniska hjälpmedel, t.ex. lyftanordning eller att införa arbetspauser.

Behov av pauser kan också finnas vid arbete som medför hög belastning genom användning av täta dräkter, t.ex. kemikalieskyddskläder eller kompletterande klädsel mot värme eller kyla, t.ex. vid arbete vid ugnar eller i kylrum.

Det är förbjudet att annat än på vissa villkor anlita minderåriga till arbete i miljö som medför sådan exponering för farligt ämne att andningskydd behöver användas. Se Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om minderåriga i arbetslivet.

Till 10–12 §§

Det är viktigt att arbetsgivaren förvissar sig om att den information som lämnas till arbetstagaren om utrustningen uppfattas på rätt sätt. Det är också viktigt att arbetstagaren förstått innehållet i bruksanvisningen. Det är en fördel om även inköpare och lagerhållare deltar vid informationen. Det är viktigt att informera den som skall använda den personliga skyddsutrustningen om att utrustningens skyddseffekt kan minska eller utebli om den används till annat ändamål än den är avsedd för.

Att använda utrustningen kan vara mer eller mindre komplicerat och svårt att lära. Ibland kan praktiska prov behöva utföras med utrustningen. Många gånger behöver arbetsgivaren också utfärda skriftliga användningsinstruktioner.

Arbetsgivaren är enligt 3 kap. 2 § arbetsmiljölagen ansvarig för att bland annat skyddsutrustning underhålls väl. Sanering, tvättning och annan rengöring av personlig skyddsutrustning är en del av underhållet. Vad gäller skydd mot kyla kan underhållet avse t.ex. torkning av fuktiga skyddskläder. När t.ex. skyddskläder blivit starkt förorenade av någon kemikalie kan det finnas anledning att överväga om det är lämpligt att låta tvättvatten gå ut i avloppet.

Behovet av underhåll varierar starkt mellan olika typer av personlig skyddsutrustning. I en del fall, t.ex. i fråga om andningsskydd och fallskydd, kan behövas ett på särskilt sätt organiserat underhåll. Det är viktigt att rutiner utarbetas för vård och förvaring av personlig skyddsutrustning, bland annat med hänsyn till påverkan av skadliga ämnen och åldring vid lagring. Bland annat kan kassationsregler behövas. Rutiner för detta kan läggas upp efter samråd mellan arbetsgivaren och arbetstagarna, t.ex. inom skyddskommittén. Det kan t.ex. vara lämpligt att utrustningen märks och/eller görs obrukbar vid kassationen för att hindra återbruk av misstag eller oförstånd.

Det är angeläget att arbetstagare är aktsam om skyddsutrustningen, sköter den väl, är uppmärksam på att skyddseffekten inte försämras samt efter användning återställer den på sin rätta plats. Viss skyddsutrustning kan, sedan den rengjorts, behöva placeras i särskild förvaringsanordning för att inte påverkas av luftföroreningar. Det är också angeläget att arbetsgivaren snarast underrättas om utrustningens skyddseffekt försämrats.

Det är viktigt att det finns inarbetade rutiner för hur den personliga skyddsutrustningen skall underhållas, kontrolleras, repareras och förvaras. Sammantaget kommer arbetstagarna härigenom att känna till:

- varför, när, var och hur utrustningen skall användas,
- vilken typ som skall användas,
- var man kan hämta utrustningen,
- när och hur utrustningen skall rengöras,

- hur man kontrollerar skyddseffekten,
- när underhåll behövs och när utrustningen behövs bytas ut,
- var man kan finna reservdelar och
- var och hur utrustningen skall förvaras.

Bilaga 1

Upphört att gälla (AFS 2009:8)

Andra aktuella regler

Arbetsmiljölagen (SFS 1977:1160)

Arbetsmiljöförordningen (SFS 1977:1166)

Arbetarskyddsstyrelsens författningssamling

AFS 1996:1 Minderåriga

AFS 1996:7 Utförande av personlig skyddsutrustning

AFS 1999:3 Byggnads- och anläggningsarbete

Arbetsmiljöverkets författningssamling

AFS 2001:1 Systematiskt arbetsmiljöarbete

Övriga skrifter

Boken om personlig skyddsutrustning (H227)

Eftersom lagar, förordningar och föreskrifter ändras eller ersätts med andra författningar är det viktigt att hålla reda på vad som gäller. När lagar och förordningar ändras behåller de ofta sitt nummer i svensk författningssamling, SFS. Arbetsmiljölagen har till exempel SFS-numret 1977:1160, trots att den har ändrats många gånger sedan 1977.

För att få reda på hur den aktuella lag- eller förordningstexten ser ut kan man exempelvis via Internet gå in på www.lagrummet.gov.se och ta fram den senaste versionen av lagar och förordningar som man är intresserad av.

För att hålla sig uppdaterad om Arbetarskyddsstyrelsens och Arbetsmiljöverkets föreskrifter kan det vara bra att regelbundet via Internet gå in på Arbetsmiljöverkets hemsida www.av.se och under rubriken "Regler" kontrollera vilka föreskrifter som gäller för den aktuella verksamheten. Det går också att vända sig till Publikationsservice för att få upplysningar om vilka föreskrifter som är aktuella. De kan beställas från Arbetsmiljöverket, Publikationsservice, Box 1300, 171 25 Solna. Fax: 08-735 85 55, tfn: 08-730 97 00.

Notera att det kan finnas fel i dokumentationen på Internet och att det är den tryckta texten som gäller rättsligt